

УДК: 342.739::341.231.14
Biblid 1451-3188, 17 (2018)
Год XVII, бр. 65, стр. 180–194
Изворни научни рад

ПРАВО НА ИМОВИНУ КАО ЉУДСКО ПРАВО

проф. др Иван ЈОКСИЋ
проф. др Александар РАДОВАНОВ
доц. др Весна РАЈАКОВИЋ¹

Анстракт: Људска права припадају посебној категорији права чије извориште чини међународни правни инструментаријум. Њихова целовитост није могућа без постојања читаве лезе конвенција, декларација, пактова, препорука, смерница и других прописа. У том погледу је изузетно запажено присуство европских правних инструмената у свим сегментима људских права. Уважавајући мишљење којим се потенцира једнакост свих људских права, као и факат да се њихово нормирање врши у широј лепези правних инструмената, није једноставно издвојити одређено људско право које можемо сматрати репрезентативним. Међутим, у временима када имовинска права све више добијају на значају, од посебне је важности осветлити подручје права на имовину као људског права друге генерације. Додатни мотив, који је циљано усмерио нашу пажњу на ово људско право, чини свеопшта економска криза узрокована својинском трансформацијом, преласком на либерални концепт економије, процес реституције и др. Свесни чињенице да наши национални правни оквири морају бити усклађени са међународним и европским правним инструментима, приступили смо темељнијем претресању свих важнијих аспеката права на имовину као људског права. С тим у вези апострофираћемо важност правилног разумевања имовине у међународној и националној правној номенклатури. У томе нам могу помоћи ставови и мишљења Европског суда за људска права у предметима због кршења имовинских права држава чији се грађани обраћају овом суду.

Кључне речи: међународни и европски правни инструменти, људска права, право на имовину, Европски суд за људска права.

---

¹ Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду.

E-mail: ijoksic@hotmail.rs; profesorradovanov@gmail.com; vesnarajakovic@yahoo.com.

1) УВОД

Историјски ход људских права досеже далеко у прошлост још из времена постојања првих држава. Тада се подразумевало да сваки човек има право да штити своја основна права и слободе од различитих облика атаковања.² Правна историја бележи случајеве у којима је кршење људских права попримало размере изрежираних судских процеса. Најречитији пример представља случај Сократовог суђења у коме су, као тачке оптужбе, означене „вређање богова и кварење омладине“, што би у савременој номенклатури имало значење вербалног деликта.³ Зато нису ретки они који сматрају да постојање људских права треба везивати за период настанка првих држава. Ипак, посебност људских права није могуће сагледати у временима непостојања демократије и права човека да искаже другачије мишљење. Нереално је било очекивати да у условима дубоких социјалних, националних, верских и других разлика може бити одржива грађевина људских права, бар не у савременом смислу речи. Уместо тога је на друштвеној позорници фаворизовано селективно поштовање права оних који припадају вишим друштвеним слојевима или их везује заједничко племенито порекло скопчано са богатим наслеђем. Настанак и развој људских права могуће је пратити кроз развој њихове идеје присутне у правним споменицима средњег и новог века. Под тим се подразумева Велика повеља слободе (*Magna carta libertatum*) из 1215. године, Декларација о правима човека и грађанина из 1789. године и др.⁴ Потоњим правним инструментима

---

² Под појмом „човек“ треба сматрати слободне грађане а не оне који су то својство изгубили, робове или делове покороног становништва јер у односу на њих не може бити речи о људским правима.

³ Сократ је био свестан погубности вођења судског поступка против њега, као и безразложности оптужби које му се стављају на терет. Зато он у својој речи на суђењу настоји да одбрани грађане који ће доживети његову судбину ако би себи доделили „привилегију“ да слободно мисле. У том смислу истиче: „Добро знајте: ако ме осудите оваква каквим се ја приказујем нећете мени нашкодити више него сами себи, јер мени зачело ништа неће нашкодити ни Мелет ни Анит, нити могу, јер сматрам да божански поредак ствари не подноси да бољи човек страда од горега. Па ипак, можда ће ме он погубити, или изагнати, или одузети грађанско право; али, можда он и ко други узима то за неко велико зло, али ја не узимам, него узимам много више за велико зло оно што он сада ради, тј. покушава да на правди погуби човека. Отуда, грађани атински, нипошто се не браним ради себе, како би то ко могао да мисли, него ради вас, да ме не осудите и да се, на тај начин, не огрешите о дар који вам бог даде. Јер, ако мене погубите нећете лако наћи другога таквога који би, мада је то и нешто смешно казати, управо сео на град као на коња који је велик, додуше, и племенит, али који баш због величине понешто нагиње спорости, и коме је зато потребно да га подстиче нека мамуза“. Платон, *Одбрана Сократова*, БИГЗ, Београд, 1976, стр. 12.

⁴ У контексту времена у коме је донета и простора на коме се имала примењивати Велика повеља слобода представља снажан замах у правцу касније афирмације људских права.

успостављају се правни оквири људских права у значењу које данас познајемо. У првом реду је реч о следећим документима:

- Универзалној декларацији о људским правима (1948),⁵
- Међународном пакту о грађанским и политичким правима,⁶
- Међународном пакту о економским, социјалним и културним правима (1966),⁷
- Конвенцији о правима детета (1989) и др.⁸

Одређивање појма и значења људских права представља важан корак у правцу обезбеђивања њихове ефикасне међународне и националне правне заштите.⁹ Сходно томе је од посебне важности направити јасну дистинкцију између људских и права друге врсте која своје извориште проналазе у уставу и законима једне земље. Различити приступи у материји о људским правима последица су селективног приступања појединих аутора код одређивања њиховог општег значења. Но, без обзира на овакво стање, можемо констатовати да људска права имају следећа обележја:

Тако се, на пример, у тачки 40 експлицитно наводи: „Никоме нећемо продавати право и праведност, никог нећемо лишити њих или га ометати у његовом вршењу“.

⁵ Усвојена и проглашена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 (III) од 10. децембра 1948. године: 48 држава је гласало за, ниједна против, док је 8 било суздржано (укључујући Југославију, Саудијску Арабију, Јужну Африку и СССР). Интернет: <http://www.vojvodina-hrc.org/sr/ljudska-prava/medjunarodni-dokumenti-za-zastitu-ljudskih-prava> (доступно 01.03.2018.).

⁶ Усвојен и отворен за потписивање и ратификовање или приступање резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 2200А (XXI) од 16. децембра 1966. године. Ступио на снагу 23. марта 1976. године у складу са чланом 49. (“Службени лист СФРЈ- Међународни уговори”, бр. 7/71).

⁷ СФРЈ је Пакт ратификовала у јулу 1971. године (“Службени лист СФРЈ- Међународни уговори”, бр. 7/71) чиме се обавезала да надлежном телу УН подноси извештаје о предузетим мерама и постигнутим резултатима у обезбеђивању поштовања права признатих у Пакту. СРЈ је 12. марта 2001. године дала сукцесорску изјаву у Уједињеним нацијама која се односила и на поновно приступање Међународном пакту о економским, социјалним и културним правима. Србија се по принципу сукцесорства сматра државом која је признала овај документ.

⁸ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета (“Службени лист СФРЈ - Међународни уговори”, бр. 15/90 и “Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, бр. 4/96 и 2/97).

⁹ Сам термин “људска права” представља замену за термин “права човека” који је раније био у употреби. Томе је допринела Елеонор Рузвелт (супруга Френклина Рузвелта, бившег председника САД), која је захтевала да се термин “права човека” замени термином људска права, апострофирајући притом њихову универзалну важност и значење (поред мушкараца она припадају женама и деци).

- нису позитивноправног већ моралног порекла,
- припадају свим људима без разлике,
- њихов број је мањи од суме свих субјективних и моралних права у свакој датој држави и у сваком тренутку,
- она су политичка јер се остварују у датој држави и односе на државу,
- постоје разлике међу ауторима у погледу изјашњавања о томе која конкретна права припадају категорији људских права.¹⁰

Сумирајући изложено можемо рећи да људска права представљају наднационалну творевину лишена могућности њиховог прекрајања и давања другачијег смисла у оквирима једне државе. Савремени смисао људских права огледа се у схватању да она имају природне одлике, па самим тим их није могуће третирати продуктом воље законодавца или друштвених прилика у датом временском тренутку. Одсуство сагласности у односу на појам и значење људских права није заобишло ни питање њихове категоризације. То упућује на различите критеријуме којима се настоје груписати призната и правно верификована људска права. Уважавајући наведено сматрамо најцелисходнијом класификацију људских права по времену њиховог откривања и правне верификације. У том смислу је постојећи каталог људских права могуће класификовати на права: прве, друге и треће генерације.¹¹ Међутим, каталогизацију људских права у савременом смислу неопходно је пратити на основу два кључна правна документа која представљају прекретницу у новијој политичкој историји. Првим можемо означити „Декларацију права човека и грађанина“, који представља правну круну Француске револуције из 1789. године. Други је познат под називом „Повеља о правима“ (*The Bill of Rights*), документ који садржи првих десет амандмана на Устав Сједињених Америчких Држава усвојених 1791. године.¹² С обзиром да је наше интересовање усмерено у правцу права на имовину, као људског права друге генерације, неопходно је указати на његове специфичности у међународним, европским и националним оквирима. У томе нам могу помоћи ставови и мишљења Европског суда за људска права у Стразбуру који је у поступао у предметима где је ово право бивало повређено или угрожено.

---

¹⁰ Војин Димитријевић et. al., *Људска права*, БГ Центар за људска права, Београд, 1997, стр. 26-28.

¹¹ Прву генерацију људских права чине грађанска и политичка права. Другу генерацију људских права чине економска, социјална и културна права. Каталог треће генерације људских права није коначан већ се стално употпуњује новооткривеним људским правима.

¹² Тако, Саша Гајин, *Људска права (правно-системски оквир)*, Правни факултет Универзитета Унион и др., Београд, 2012, стр. 132.

3) ПРАВО НА ИМОВИНУ У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

Имовина представља добро које се неизоставно штити у свакој земљи. Модалитети њене заштите прилагођени су датом временском и просторном контексту. Хронологија могућих начина заштите имовине датира још из времена настанка племенско-родовских заједница, где је она попримала колективне димензије. Настанком првих држава, па све до савременог доба, мењали су се основи и шириле могућности заштите имовине. Отуда имамо ситуацију да се право на имовину штити у оквирима грађанског и кривичног права. На овај начин је заокружен систем заштите имовине правних и физичких лица без којег није могуће говорити о правној држави и праведном друштву.¹³ Право на имовину није могуће посматрати искључиво у националним димензијама јер његови капацитети достижу међународне оквире. Зато је било од изузетне важности изградити адекватан систем међународних и регионалних прописа у чијем средишту ће право на имовину првенствено бити третирано као људско право. То практично значи да је право на имовину, као људско право, неопходно успоставити у кровним међународним правним инструментима. Њихов каталог није тако дуг јер датира из времена после Другог светског рата када је афирмација и правно верификовање људских права добијало на значају.¹⁴ Универзална декларација о људским правима (1948) представља правни искорак у правцу нормирања права на имовину, као људског права. У уводним одредбама се на општи начин прописује да она представља „заједнички стандард“ чијем постизању требају тежити сви народи и све нације. Такође се апострофира факат да се сва људска бића рађају слободна и једнака у друштву. У овом документу се без изузетка гарантује право на имовину сваког човека на свету. Прописано је да свако има право да поседује имовину, сам и у заједници с другима. Нико не сме бити самовољно лишен своје имовине (члан 17). На овај начин се унапред одриче

---

¹³ Питања везана за појам, функције и карактеристике имовине остала су актуелна све до данас. Наведено произилази из чињенице што се појам имовине константно понавља у различитим прописима на подручју приватног и јавног права. У грађанском праву последњих педесетак година јача свест о постојању и потреби заштите личних неимовинских добара. Такође постоји потреба да се што прецизније разграничи имовинска од неимовинске сфере грађанског права. Према: Саша Никшић, „Имовина у грађанском праву“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, бр. 5-6/12, стр. 1600-1601.

¹⁴ Став да се развој људских права треба везивати за период после Другог светског рата не треба прихватати без икаквих изузетака. То се првенствено односи на појаву и развој идеје о људским правима чију генезу поједини аутори везују за Француску буржоаску револуцију и успостављање грађанске наместо националне државе. Масовни злочини вршени за време Другог светског рата, суђења у Нирнбергу и Токију, само су убрзали идеју о неопходности доношења правних докумената којима би правна грађевина људских права добила наднационалну димензију.

могућност недозвољених облика ограничења права на имовину. У прилог томе говоре последњи садржаји Декларације по којој се њене одредбе не могу тумачити, као право за ма коју државу, групу или лице да обавља било коју делатност или да врши било какву радњу усмерену на рушење права и слобода који су у њој садржани (члан 30). Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966) представља правни документ у коме су сублимирани садржаји којима се детаљније разрађују одредбе Универзалне декларације у домену друге генерације људских права. У почетним одредбама се обавезују државе уговорнице овог Пакта да обезбеде једнако право мушкараца и жена на коришћење свих економских, социјалних и културних права (члан 3). У томе нема никаквих ограничења без обзира на чињеницу да се у неким државама сматра целисходнијим да мушкарци имају већа права на имовину од жена. Наведено не ремети одредба члана 4 Пакта по којој се, у начелу, дозвољава могућност држави да може подвргнути ова права само ограничењима утврђеним законом, и то једино у мери која је у складу са природом тих права, искључиво у циљу унапређења општег благостања у једном демократском друштву.¹⁵ Гарантовање несметаног уживања права на имовину је потврђено у одредби члана 5 Пакта на сасвим специфичан начин. Реч је о ситуацијама у којима се коригују могућности пређашњег ограничења овог права. Отуда се наводи да се ниједна његова одредба не може тумачити као да садржи било какво право за неку државу, групацију или појединца да обавља неку делатност или да врше неки акт у циљу рушења гарантованих права или слобода, или да се заводе већа ограничења од предвиђених. Такође се не признаје никакво ограничење или одступање од основних права човека која су призната или важе у свакој земљи према законима, конвенцијама, прописима или обичајима, под изговором да их овај Пакт не признаје или их признаје у мањој мери. Дух ове одредбе се одражава у неопходности коригованог приступа људским правима чије се значење и донети не могу арбитрарно ограничавати позивањем на стање у Пакту. Дакле, њиме се прописује доња граница валидности права на имовину као једног од основних људских права, док је, с друге стране, погрешно горњу границу овог права *de iure* и *de facto* успостављати искључиво на бази одредби овог Пакта. Свака земља је у потпуности аутономна да сопственом правном регулативом подари грађанима виши ниво заштите права на имовину. Евентуално присуство нескладе, у односу на виши ниво његове правне и институционалне заштите

---

¹⁵ Међународни документи о људским правима користе различите правне технике за ограничење основних права и слобода. У литератури се разликују: опште, посебне, хибридне и прећутне клаузуле ограничења људских права. Види шире: Aharon Barak, *PROPORTIONALITY: Constitutional Rights and their Limitations*, Cambridge University Press, New York, 2012, стр. 133-146.

у националним оквирима, не треба сматрати негативним већ позитивним учинком. Зато, ако до њега дође, није дозвољено усклађивање позивањем на стање у међународној правној регулативи. Повезујући наведено, можемо уочити да Устав Србије садржи одредбе у којима се гарантују призната људска права сваког човека у нашој земљи.¹⁶ Под тим се подразумева каталогизација људских права заснована на њиховом међународноправном уређењу. Што се тиче права имовину, оно је предвиђено чланом 58 којим се јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона. Право својине трпи извесне изузетке који се тичу могућности његовог одузимања или ограничења у јавном интересу. То се, међутим, коригује давањем накнаде не нижом од тржишне цене имовине. *Ratio legis* оваквог уставног, па самим тим и законског, решења можемо препознати у намери да се појединачни интерес мора уподобити општем или заједничком интересу у ситуацијама када је неопходно одузимати или ограничавати власника у његовим правима, као и ограничити му начин коришћења имовине. У овом случају се примењује стандард правичне накнаде који се опредмеђује накнадом њене тржишне вредности у датом времену и простору. Искорак у овом правцу представља прописивање да је одузимање или ограничење имовине, ради наплате пореза и других дажбина или казни, дозвољено само у складу са законом. Дакле, наведено уставно решење има начелан карактер док се његови статусни елементи утврђују у законским оквирима.¹⁷

4) ПРАВО НА ИМОВИНУ У ЕВРОПСКОМ ПРАВУ

Људска права у европском правном инструментаријуму имају своје извориште у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године.¹⁸ Наредних година је Конвенција допуњена додатним

¹⁶ Устав Србије („Службени гласник РС“, бр. 98/06).

¹⁷ У Уставу се у области људских права наводи више замерки од којих се неке односе на неадекватно коришћење појма имовине. Тако је у члану где је прокламовано право на имовину уставописац изједначио појмове својине и имовине, наизменично их користећи. Исти пропуст је поновљен и у трећем делу Устава који се односи на економско уређење и јавне финансије, где се прво прокламује равноправност свих облика својине а након тога уређује државна имовина. Неопходно је напоменути да је уставописац поред одредбе која се односи на могућност ограничења уживања права на имовину, пропустио да установи одредбу о пропорционалности таквог ограничења, што није у складу са међународним обавезама које је Србија преузела. Чит. према: Дарко Симић, „Људска права у Уставу Србије од 2006. – критичка анализа“, *Зборник радова: Уставне и међународноправне гаранције људских права*, Правни факултет, Ниш, 2008, стр. 339.

¹⁸ Тренутни статус потписа и ратификација Конвенције и њених протокола као и потпуна листа декларација и резерви су доступни на www.conventions.coe.int. У раду ће бити

Протоколима чиме се новира постојећи каталог људских права и истовремено детаљније регулишу домени њихове правно-институционалне заштите.¹⁹ У погледу права на имовину можемо издвојити члан 1 Првог протокола где се премијерно регулише ово људско право.²⁰ Најпре се декларативно прописује да свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине. На овај начин је изражен начелан став односно правило које трпи потоње изузетке.²¹ Они су уочљиви у наредном ставу истог члана, по коме нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права. Анализирајући цитирану одредбу можемо запазити трихотомију у њеном одређењу. Реч је о томе да се примарно *de iure* забрањују (не наводе се који) поступци управљени на лишење имовине физичког или правног лица. Ипак, ово правило трпи одређене изузетке чије значење је неопходно прецизно разлучити.

На првом месту је реч о јавном интересу којим се дерогира општи принцип неповредивости имовинских права. Примењујући давно познати принцип да се жртвује мање зарад очувања већег добра, писци Европске конвенције су циљано одабрали „јавни интерес“. Домете и значење јавног интереса није могуће прецизно одредити али се *sensu stricto* под њим подразумева скуп свих појединачних интереса у једном друштву. У ширем смислу јавни интерес превазилази све друге интересе и они са њиме морају бити усклађени. Да би се ово ограничење права на имовину могло предметити неопходно је испунити два услова, од којих је један националног (закон) а други наднационалног (међународна начела) карактера.²² Право на имовину своје домете мора уподобити са општим интересима државе јер она прописује њено коришћење на начин који је уподобљив општим интересима. Такође се дозвољава

коришћен текст Конвенције са допунским протоколима садржан у публикацији Конвенција о људским правима који је доступан на веб сајту: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf (01.03.2018.).

¹⁹ Видети: Додатни протокол; Протоколи 4, 6, 7, 12 и 13.

²⁰ Први Протокол је отворен за потписивање 20. марта 1952. године а ступио је на снагу две године касније, тј. 18. маја 1954. године. Непосредно пре његовог ступања на снагу ратификовало га је десет држава.

²¹ Ако бисмо направили дигресију са нашим уставним одредбама (члан 58), већ на први поглед можемо уочити изворишни карактер одредби Европске конвенције. Он се огледа у чињеници да се нашим Уставом само јемчи а Европском конвенцијом даје право физичком и правном лицу да несметано ужива у својој имовини (прим. аут.).

²² Узимајући у обзир праксу Европске комисије и Европског суда постаје јасно да држава има на располагању много шире поље слободне процене у односу на стандард „јавног интереса“ него у односу на стандард „потребе у демократском друштву“, поменут у другим члановима Европске конвенције. Видети: Ивана Крстић, Танасије Маринковић, *Европско право људских права*, Савет Европе, Београд, 2016, стр. 242.

могућност регулисања коришћења имовине како би се обезбедила наплата пореза или других дажбина или казни. Оправданост оваквог ограничења права на имовину лежи у чињеници да се њиме обезбеди намирнење потраживања државе по основу фискалних обавеза и казни. Реч је о обавезама које проистичу из чињенице да је власник имовине дужан да накнади оно што држава од њега потражује јер природа ових потраживања превазилази обавезе које физичка и правна лица имају по другим основима. На овом месту је неопходно указати на присуство језичких недоследности код коришћења права на имовину. То проистиче из чињенице да се енглески и француски превод текста Европске конвенције разликује у погледу термина „имовина“. У енглеској језичкој верзији текста употребљавају се термини *property* и *possessions* док су у француском употребљавани термини *propriété* и *biens*.²³

5) ПРАВО НА ИМОВИНУ У ПРАКСИ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА У СТРАЗБУРУ (ЕСЉП)

Заштита права на имовину представља чест повод обраћања Европском суду за људска права. Готово да нема европске земље која се са својим грађанима није спорила у вези са повредом њихових имовинских права. У пракси овог суда проналазимо различите случајеве у којима се представке, између осталог, подносе позивањем на повреду права на имовину. Анализом доступних пресуда и судских материјала можемо уочити различите ситуације у којима држава или други субјекти најбезобзирније крше или неоправдано ограничавају имовинска права својих грађана. С обзиром на обим и динамику донетих пресуда Европског суда, у вези са повредом права на имовину, изворно ћемо нотирати делове појединих пресуда, па затим указати на став и мишљење суда у сваком конкретном случају. У том смислу смо одабрали три судске пресуде Европског суда за људска права.

1) Предмет *Sargsyan* тиче се надлежности Азербејџана за село у близини области Нагорно-Карабах на територији Азербејџана, те на њену последичну одговорност по Конвенцији (нарочито по члану 1 Протокола бр. 1) за повреде на које се жалио Армен који је расељен од тамо. Подносилац ове представке је етнички Армен и није се могао вратити на своје имање и кућу у селу Гулистан након што је избегао због сукоба 1992. године. Његово село није било у самој области Нагорно-Карабах, него у спорном подручју на северу и на азербејџанској обали реке која је чинила границу са облашћу Нагорно-Карабах. Суд је утврдио да су спорне чињенице биле у надлежности Азербејџана. Пошто је Суд утврдио надлежност обе Тужене државе у оба предмета, приступио је испитивању њихових последичних обавеза из члана 1 Протокола бр. 1 према

²³ Драгољуб Поповић, *Европско право људских права*, Савет Европе, Београд, 2012, стр. 396.

лицима у положају подносилаца представке који су избегли пред сукобом 1992. године. Суд је у оба случаја утврдио, између осталог, да искључивање подносилаца представке са њихових имања и домова није било оправдано, те је тиме дошло до повреде члана 1 Протокола бр. 1. Важно је напоменути да је предмет *Sargsyan* био први у коме је Суд морао пресудити о основаности жалбе по Конвенцији у односу на Државу која је имала законску надлежност, али је имала проблеме у практичној контроли и приступу “спорној територији”. Суд је признао постојање ове потешкоће: прихватио је чињеницу да је то што је спорна територија била зона војних активности и што је била опасна (околни простор је био миниран и често је долазило до кршења примирја) значило да није било изводљиво осигурати приступ територији. Међутим, Суд је сматрао да је Азербејџан требао предузети алтернативне мере за осигуравање имовинских права. Велико веће је подвукло да сама чињеница учешћа у текућим мировним преговорима није ослободила Тужену државу од обавезе предузимања других мера, нарочито у околностима када су преговори трајали дуго. Смернице о нужним мерама су се могле наћи у „*Pinheiro* начелима“ УН („Начела стамбеног збрињавања и поврата имовине за избеглице и расељена лица“), као и у Резолуцији Парламентарне скупштине Већа Европе бр. 1708 (2010) о решавању имовинских питања избеглица и расељених лица. Нарочито важан корак било би утврђивање механизма за подношење имовинско-правних захтева, који би био приступачан и омогућавао подносиоцима представке и другима у њиховој ситуацији да остваре поврат имовинских права и да добију накнаду. То што се и једна и друга Тужена држава морала борити са великим приливом избеглица и/или интерно расељених лица (која су избегла због сукоба 1992. године) био је важан фактор који је требало одвагати, али то није у целости ослободило Тужену државу од њених обавеза према другој групи коју чине лица као што су подносиоци представке. Немогућност приступа, заједно са непостојањем мера за поврат имовинских права или надокнаду штете подносиоцима представке, представљала је повреду члана 1 Протокола бр. 1.²⁴

---

²⁴ У предмету су се јавила нека друга питања у контексту члана 1 Протокола бр. 1 (I) Пресуда садржи анализу судске праксе Суда у погледу доказа које подносиоци представке морају предочити ради доказивања идентитета, пребивалишта и власништва над имовином након што су присилно расељени и изгубили имовину због оружаног сукоба. Суд се позивао на предмете који се тичу Северног Кипра, југоисточне Турске и Чеченије, као и горе наведена “*Pinheiro* начела” УН. Суд је свој приступ сажето назвао “флексибилним”. С обзиром на околности у којима су подносиоци представке морали отићи (пред војним нападом), “технички пасош” њихове имовине као и изјаве подносилаца представке потврђене од стране других лица биле су довољан доказ да су подносиоци представке имали домове и имовину када су побегли пред сукобом 1992. године. (II) Према домаћем закону који је важио у време када су подносиоци представке побегли, подносиоци

2) Европски суд за људска права је 17. октобра 2017. године објавио пресуду у предмету *Максовић против Србије*, представка број 54770/15. О овом предмету, као о предмету у коме постоји добро установљена пракса Суда, упркос противљењу Владе, одлучивао је трочлани Одбор, па је пресуда правоснажна. Подносилац представке се притуживао због пропуста Тужене државе да изврши правоснажну судску пресуду донету у његову корист. Суд је сматрао да ову притужбу треба разматрати према чл. 6 став 1 и 13 Конвенције и члану 1 Протокола број 1. Констатовано је да је Привредни суд у Краљеву 22. јула 2013. године донео одлуку којом се налаже исплата подносиоцу представке одређеног износа потраживања. Суд је, пре свега, приметио да је правоснажна судска пресуда донета у корист подносиоца представке у великом делу остала неизвршена до дана доношења предметне пресуде. Суд је даље констатовао да је често налазио повреде члана 6 став 1 Конвенције у предметима у којима се покрећу питања слична питању у предметном случају (дуговања друштвених предузећа у стечају). Пошто је размотрио сав материјал који му је достављен, Суд је оценио да Влада није истакла ниједну чињеницу, нити аргумент који би могли да га убеди да донесе другачији закључак у овом предмету. Последице, Суд је пресудио да је дошло до повреде члана 6 став 1 Конвенције и члана 1 Протокола број 1 Конвенције. Оценио је такође да није неопходно да разматра суштински исту притужбу према члану 13 Конвенције. Суд је затим наложио да Тужена држава треба да исплати подносиоцу представке износе досуђене судском пресудом донетом у његову корист, а која није извршена, умањено за износе који су с тим у вези можда плаћени на домаћем нивоу. Додатно, Суд је наложио Туженој држави да подносиоцу представке исплати износ од 2.000 евра, на име накнаде претрпљене нематеријалне штете и претрпљених трошкова, умањено за износе који су с тим у вези можда плаћени на домаћем нивоу.²⁵

3) Европски суд за људска права је 17. октобра 2017. године објавио пресуду у предмету *Јован Билић против Србије*, представка број 24923/15. О овом предмету, као о предмету у коме постоји добро установљена пракса Суда, упркос противљењу Владе, одлучивао је трочлани Одбор, па је пресуда

представке су могли имати само право коришћења земље (за разлику од пуног власништва) са које су побегли, а за које право је Суд сматрао да је “јак и заштићено право које представља значајан економски интерес”, без обзира да ли је право подносилаца представке на коришћење земље било временски неограниченог трајања или привремено. Видети: *Годишњи извјештај за 2015. годину Европског суда за људска права*, Вијеће Европе. Интернет: Преглед судске праксе у 2015. години, Европски суд за људска права, стр. 100-102. Преузето са веб сајта: <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Pregled-prakse-Evropskog-suda-za-ljudska-prava-za-2015.pdf> (20.03.2018).

²⁵ *Пресуда у предмету Максовић против Србије*, представка број 54770/15, објављена 17. октобра 2017. године. Интернет: www.zastupnik.gov.rs (21.03.2018).

правоснажна. Подносилац представке се притуживао због пропуста Тужене државе да изврши правоснажну судску пресуду донету у његову корист. Суд је сматрао да ову притужбу треба разматрати према чл. 6 став 1 и 13. Конвенције и члану 1 Протокола број 1. Констатовано је да је Други општински суд у Београду 23. јуна 2003. године наложио дужнику ХК Комграп и Комграп-Макиш д.о.о. из Београда да овде подносиоцу представке исплати одређене износе у вези са неисплаћеним платама и разне доприносе за социјално осигурање. Ова пресуда је постала правоснажна и извршна 25. јула 2005. године. Суд је, пре свега, приметио да је поменута правоснажна судска пресуда донета у корист подносиоца представке остала неизвршена до дана доношења предметне пресуде. Суд је даље констатовао да је често налазио повреде члана 6 став 1 Конвенције у предметима у којима се покрећу питања слична питању у предметном случају (дуговања друштвених предузећа). Пошто је размотрио сав материјал који му је достављен, Суд је оценио да Влада није истакла ниједну чињеницу, нити аргумент који би могли да га убеди да донесе другачији закључак у овом предмету. Последично, Суд је пресудио да је дошло до повреде члана 6 став 1 Конвенције и члана 1 Протокола број 1 Конвенције. Оценио је, такође, да није неопходно да разматра суштински исту притужбу према члану 13 Конвенције. Суд је затим наложио да Тужена држава треба да исплати подносиоцу представке износе досуђене судском пресудом донетом у његову корист, а која није извршена у домаћем правном систему. Додатно, Суд је наложио Туженој држави да подносиоцу представке исплати износ од 2.000 евра, на име накнаде претрпљене нематеријалне штете и претрпљених трошкова, умањено за износе који су можда по истом основу већ исплаћени на домаћем нивоу.²⁶

Из наведене судске праксе произилази да пресуде садрже став и мишљење суда у односу на различите ситуационе околности у којима је било повређено право на имовину или је пак ограничена могућност њеног уживања. У првом случају имамо ситуацију где је подносиоцу представке противправно искључена могућност приступа имању и домовима. Чињеница да је до тога дошло због предузимања војних активности није ослобађало туженог (Азербејџан) да осигура имовину својим држављанима. У другом и трећем случају је у питању наша земља чији органи нису спровели извршење потраживања подносиоца представке у ситуацији када је извршни дужник друштвено предузеће. Суд је усвојио обе представке и обавезао нашу државу да исплати подносиоцима износе досуђене судском пресудом донетом у њихову корист, а која није извршена. Такође је Суд наложио Туженој (нашој) држави да подносиоцима представке исплати одговарајуће износе, на име

---

²⁶ Пресуда у предмету *Билић против Србије*, представка број 24923/15, објављена 17. октобра 2017. године. Интернет: www.zastupnik.gov.rs (29.03.2018).

накнаде претрпљене нематеријалне штете и претрпљених трошкова. Ова Пресуда суда у Стразбуру је од изузетне важности због постојања великог броја неизвршених судских пресуда, услед чињенице да је извршни дужник (друштвено предузеће) остало без имовине и новчаних средстава па извршни повериоци (бивши запослени) нису могли да наплате своја потраживања из радног односа. Посебно треба апострофирати природу ових потраживања јер она имају егзистенцијални карактер за повериоце који се налазе на рубу сиромаштва.

6) ИЗВОРИ

- Barak, A., *PROPORTIONALITY: Constitutional Rights and their Limitations*, Cambridge University Press, New York, 2012.
- Гајин, Г., *Људска права (правно-системски оквир)*, Правни факултет Универзитета Унион и др., Београд, 2012.
- Димитријевић, В. et. al., *Људска права*, БГ Центар за људска права, Београд, 1997.
- Закон о ратификацији Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 9/03, 5/05 и „Службени лист РС – Међународни уговори“, бр. 12/10).
- Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 15/90 и „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 4/96 и 2/97).
- Крстић, И., Маринковић, Т., *Европско право људских права*, Савет Европе, Београд, 2016.
- Међународни пакт о грађанским и политичким правима („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/71).
- Никшић, С., „Имовина у грађанском праву“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, бр. 5-6/12, стр. 1599-1633.
- Платон, *Одбрана Сократова*, БИГЗ, Београд, 1976.
- Поповић, Д., *Европско право људских права*, Савет Европе, Београд, 2012.
- Предмет Sargsyan против Азербејџана, представка број 40167/06.
- Пресуда у предмету Билић против Србије, представка број 24923/15.
- Пресуда у предмету Максовић против Србије, представка број 54770/15.
- Симовић, Д., „Људска права у Уставу Србије од 2006. – критичка анализа“, *Зборник радова: Уставне и међународноправне гаранције људских права*, Правни факултет, Ниш, 2008, стр. 325-348.
- Устав Србије („Службени гласник РС“, бр. 98/06).

7) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Људска права представљају тековину сваког савременог друштва укључујући и српско друштво које је, поучено искуствима из Другог светског рата, настојало да обезбеди њихов међународни карактер. Иако не треба поистовећивати успостављање и развој демократије са остваривањем и правном верификацијом људских права, морамо признати да се они налазе у корелацији. У фокусу људских права налазе се основна људска добра и вредности која имају универзални карактер. Једно од ових добара чини право на имовину. Отуда је сасвим разумљиво да се убрзо након доношења Европске конвенције о људским правима, тј. у њеним првим протоколима, пружа правна заштита овом праву као посебном људском праву. У суштини, право на имовину подразумева да свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине. На овај начин изражен је начелан став, односно правило које није без изузетка. Изузеци се тичу ситуације где право на имовину трпи тзв. *дозвољена ограничења*, обавезно уз примену стандарда правичне накнаде. У том смислу право на имовину мора се уподобити са општим интересима, будући да државе прописују њено коришћење на начин који је уподобљив са овим интересима. У међународној пракси регулисање коришћења имовине уподобљено је и са ограничењима која произилазе из пореских и других обавеза према држави. Непоштовање права на имовину стога је постао веома учестали разлог спорења српских држављана и њихове државе пред Европским судом за људска права у Стразбуру. Анализом доступних судских пресуда овога Суда аутори су утврдили да државе, по правилу, губе спорове са својим грађанима. Разлози се тичу чињенице да национални судови олако прелазе преко очигледних поступања државних органа којима се крше имовинска права грађана. У том смислу Србија не представља изузетак, о чему сведоче скорашње пресуде Европског суда за људска права.

THE RIGHT TO PROPERTY AS A HUMAN RIGHT

Abstract: Human rights belong to a special category of law whose source is an international legal instrument. Their integrity is not possible without the existence of a whole range of conventions, declarations, pacts, recommendations, guidelines and other regulations. In this regard, the presence of European legal instruments in all segments of human rights is extremely noticeable. Respecting an opinion that emphasizes the equality of all human rights, as well as the fact that their standardization is done in a wider range of legal instruments, it is not easy to isolate a particular human right that we can consider representative. However, at a time when property rights are increasingly gaining importance, it is of particular

importance to highlight the area of the right to property as a second-generation human right. An additional motive, which has focused our attention on this human right, is the overall economic crisis caused by ownership transformation, the transition to the liberal concept of economy, the process of restitution, and so on. Conscious of the fact that our national legal frameworks must be in line with international and European legal instruments, we have come to a more fundamental examination of all the major aspects of the right to property as a human right. In this regard, we will emphasize the importance of the proper understanding of property in the international and national legal nomenclature. This can help us with the views and opinions of the European Court of Human Rights in cases of violation of the property rights of the states whose citizens are appealing to this court.

Key words: international and European legal instruments, human rights, property right, the European Court of Human Rights.